

TÜRK SİYASAL KÜLTÜRÜNÜN KRİZ ALANLARI İÇİN BİR MODEL*

Levent YILMAZ**

ÖZET

Siyasal kültür ile kriz olgularının ilişkilendirilmesi kuramsal açıdan bir takım zorluklar taşımaktadır. Bundan dolayı çalışmanın ilk aşamasında, sözü edilen bu iki olgunun etkileşim alanlarını belirlemek gerekmiştir. İktisadi, siyasi ve toplumsal olarak ana hatlarıyla belirlenen bu etkileşim çerçevesi, siyasi kültürün krizle olan bağlantısını açıklamaya çalışmaktadır. Sonuçta ise bu üç parçalı etkileşim alanından, genel bir açıklama alanına ulaşılabilecektir. Türk siyasi kültürünün oluşumunda etkili olan Orta Asya, İslâmiyet ve İmparatorluk süreçleri günümüz siyasi kültürüne yapısal ve kurumsal nitelikli birçok mirâs bırakmıştır. Bu mirâsı bugüne taşıyan süreç Osmanlı kültürü olmuştur. Osmanlı'nın ürettiği siyasi kültür de, Tanzimat ve sonrasında Cumhuriyet döneminin biçimlenmesinde başat etken olmuştur. Sonuç olarak günümüzde Türk siyasi kültürü üzerine yapılacak her inceleme, bu dönemlerin etkilerini göz önüne alarak tutarlı sonuçlara ulaşabilecektir.

Anahtar Kelimeler: Kriz, Siyasi kültür, Türk siyasi kültürü

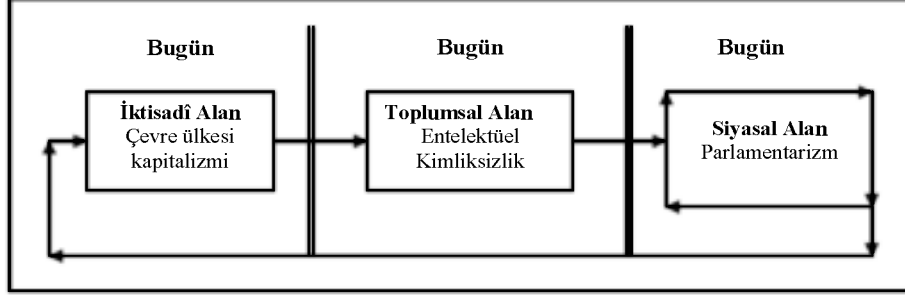
1. Giriş

Türkiye, gerek tarihten gelen sosyo-kültürel yapısı gerekse coğrafi olarak yer aldığı konum gereği, oldukça çetrefilli bir toplumsal denklemin öznesidir. Bugünkü sosyo-kültürel ve siyasi yapı, dünyanın birçok bölgesiyle karşılaştırıldığında hayli zengin; ama aynı zamanda tahlili bir o kadar da karmaşık öğeler içermektedir.

Bu çalışmada amaç, tarihsel birikim bağlamında Türkiye'yi bekleyen olası gelecek kurgularının kısıtlarını ortaya koyabilmektir. Bu kurgudan amaç bir stratejik tasarım değil; verifi toplumsal ve siyasi çerçeve içinde, yeni değişkenlerin bu yapıyı hangi yön(ler)e evirebileceğinin tarihsel sınırlarını çizmektir. Tarihsel mirâsın bugünkü yeni paradigmatik etkilerle beraber, Türkiye'yi bir toplumsal kriz içine sokma olasılığının tartışılmasında bu nokta önem taşımaktadır.

* Bu çalışma, D.E.Ü S.B.E Kamu Yönetimi Anabilim Dalı'nda Yard. Doç. Dr. Nazmi Üste danışmanlığında yapılan yüksek lisans tezinden çıkartılmış; 6-7 Mayıs 2004 tarihinde Uludağ Üniversitesi'nde düzenlenen Değişen Dünyada Türkiye'nin Önemi I. Ulusal Genç Bilim Adamları Sempozyumu'nda bildiri olarak sunulmuştur.

** Araş. Gör., D.E.Ü İ.İ.B.F. Kamu Yönetimi Bölümü. (levent.yilmaz@deu.edu.tr)

Şekil-7: Olası Krizlerin Tarihsel Kısıtları

Seçkinlerin siyasal kültür üzerindeki etkisi ve onlara duyulan tepki bakımından Türkiye “entelektüel”lerin kimliksizliğinin etkisi altındadır. Cumhuriyet döneminin başındaki seçkin etkisi giderek zayıflamış, buna koşut olarak entelektüel birikim durmuş ve entelektüel etki neredeyse kendi içine kapalı bir etkisizliğe bürünmüştür. Bu sonucun en önemli kanıtı, toplumsal alanda neredeyse entelektüellerin marjinal etkisinin sıfırlanmasıdır. Siyasal kültürün toplumsal alanının en belirgin özelliği bu nokta olmaktadır. Bu bağlamda bugünkü Türkiye'nin -yukarıdaki modele uygun olarak, olası kriz alanlarının temel kısıtlarını aşağıdaki gibi şemalaştırabilir. Türk siyasal kültürünün yeni süreçler içindeki evrim rotasını yukarıda anlatılanlar çerçevesinde açıklayabilme olanağı bulunmaktadır. İktisadî, toplumsal ve siyasal alanların yapıları, daha önce açıklanan tarihsel sürecin sınırları içinde değiştirilebilir. Şekil-7'deki bulgular belli bir bakış açısına göre modeldeki temel kısıtlara uygun olarak yerleştirilebilir. Bu iş ise daha kapsamlı bir incelemenin konusudur.

ABSTRACT

A MODEL FOR THE SCOPE OF CRISIS IN THE TURKISH POLITICAL CULTURE

Establishing relationships between political culture and crisis presents some theoretical difficulties. Therefore, it is necessary to define the scope of interaction between these two phenomena, in other words, to draw the boundaries of interaction for these two concepts. The framework of interaction which is defined as mainly in terms of economic, political and social phenomena contributes to the explanation attempts of the relationship between political culture and crisis. Finally, this three-part interaction field leads to the explanation of the whole. The contemporary Turkish political culture, like any social phenomena, has emerged within a particular historical process. Today's Turkish political culture inherited many characteristics both structurally and institutionally from Central Asian origins, Islam and the Ottoman Empire. The Ottoman political culture is the dominant factor through an important Ottoman reform known as Tanzimat in shaping the republican era. As a result, a study on the Turkish political culture will reach consistent findings only when taking this process into consideration.

Keywords: Crisis, Political culture, Turkish political culture.

KAYNAKÇA

- ALMOND, G. A. ve S.VERBA, (1989), *The Civic Culture: Political Attitudes and Democracy in Five Nations*, Kaliforniya: Sage Yayınları.
- ALTIOK, Metin (1992), *Teorileri ve Türkiye 'de Sermaye Birikimi*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sos. Bil. Ens.
- ARSLAN, Ahmet (1999), *İslâm. Demokrasi ve Türkiye*, Ankara: Vadi Yayınları
- AVCIOĞLU, Doğan (1984), *Türkiye 'nin Düzeni*, Cilt: 1, Ankara: Tekin Yayınevi.
- BARKAN, Ömer Lütfi (1980), *Türkiye 'de Toprak Meselesi*, İstanbul: Gözlem Yayınları.
- BERKES, Niyazi (2003), *Türkiye 'de Çağdaşlaşma*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- BERKTAY, Halil (2000), "Osmanlı Devletinin Yükselişine Kadar Türklerin İktisadî ve Toplumsal Tarihi". S. Akşin (der.), *Osmanlı Devletine Kadar Türkler içinde*, İstanbul: Cem Yayınları.
- CHANG, Ha-Joon (2000), "The Hazard of Moral Hazard", *World Development*, 28 (4).
- DEMİRTAŞ, Ayşe (Temmuz 2003), "Krizi Fırsata Dönüştürmek", <http://www.visioneuropc.com.tr/bilgiscc.asp?cno=32>, (07.07.2003).
- DİVİTÇİOĞLU, Sencer (1981), *Asya Üretim Tarzı ve Osmanlı Topumu*, Kırklareli: Sermet Matbaası.
- DUVERGER, Maurice (1982), *Siyaset Sosyolojisi*, Ş. Tekeli (Çev.), İstanbul: Varlık Yayınları.
- ECO, Umberto (2001), "Umberto Eco ile Kriz Üstüne", L. Yılmaz (Söy. Yap.), *Cogito içinde*, 27, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- EROĞLU, Hamza (1989), *Atatürk ve Millî Egemenlik*, Ankara: TBMM Yayınları.
- FICHTER, Joseph (1996), *Sosyoloji Nedir*, N. Çelebi (Çev.), Ankara: Attila Kitabevi.
- FINE, Ben (2001), "Dolaşım", *Marksist Düşünce Sözlüğü*, A. Ersoy (Çev.) içinde, İstanbul: İletişim Yayınları.
- FINK, Staven (1986), *Crisis Management*, New York: Amacom yayını.
- GÜNGÖR, Erol (1986), *Kültür Değişmesi ve Milliyetçilik*, İstanbul: Ötügen Yayınları.
- HASSAN, Ümit (2000), "Osmanlılık Öncesinde Türklerin Kültür Kökenine Bir Bakış". S. Akşin (Yay. Yön.), *Osmanlı Devletine Kadar Türkler içinde*, İstanbul: Cem Yayınları.
- HATEMİ, Hüseyin (1999), "Krizin Kritiği", *Düşünen Siyaset içinde*, Yıl:1, Sayı:1.

- HAY, Colin (1999), "Crisis and the Structural Transformation of the State: Interrogating the Process of Change". *British Journal of Politics and International Relations*. 1, (3).
- İNALCIK, Halil (2001-2), "Osmanlı Para ve Ekonomi Tarihine Toplu Bir Bakış", *Doğu-Batı*, 4, (17).
- KAMRAVA, Mehran (1999), *Politics & Society in the Developing World*, Floransa: Routledge Yayın.
- KARPAT, Kemal (1995), "Osmanlı İmparatorluğunda Toprak Rejimi, Sosyal Yapı ve Çağdaşlaşma", W. Polk, R. L. Chambers (Der.), *Ortadoğu'da Modernleşme* içinde, İstanbul: İnsan Yayınları.
- KAZGAN, Gülten (2002), *Tanzimattan 21. Yüzyıla Türkiye Ekonomisi*. İstanbul: İ. Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- KEYDER, Çağlar (1990), *Türkiye'de Devlet ve Sınıflar*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- KILIÇBAY, Mehmet Ali (2001), *Doğu'nun Devleti Batı'nın Cumhuriyeti*, Ankara: İmge Yayınları.
- KIŞLALI, Ahmet Tancır (1994), *Siyaset Bilimi*. Ankara: İmge Kitabevi.
- KIVILCIMLI, Hikmet (1996), *Dinin Türk Toplumuna Etkileri* İstanbul: Dialektik Yayınları.
- KOÇAK, Cemil (2001), "Yeni Osmanlılar ve Birinci Meşrûtiyet". M. Ö. Alkan (Der.), *Modern Türkiye'de Siyasî Düşünce*. Cilt:1, *Tanzimat ve Meşrûtiyet'in Birikimi* içinde, İstanbul: İletişim Yayınları.
- KONGAR, Emre (1999), *21. Yüzyılda Türkiye*. İstanbul: Remzi Kitabevi
- KÜÇÜKÖMER, İdris (2001), *Düzenin Yabancılaşması*, İstanbul: Bağlam Yayınları.
- LEWIS, Bernard (2000), *Modern Türkiye'nin Doğuşu*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- MAHÇUPYAN, Etyen (1998), *Türkiye'de Merkezîyetçi Zihniyet Devlet ve Din*, İstanbul: Patika.
- MARDİN, Şerif (2000) "Tanzimat'tan Sonra Aşırı Batılılaşma". E. Kalaycıoğlu - A. Y. Sarıbay (Der.), *Türkiye'de Politik Değişim ve Modernleşme* içinde, Alfa Basım Yayım, İstanbul.
- MARDİN, Şerif (1997), *Türkiye'de Toplum ve Siyaset*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- MUMCU, Ahmet (1985), *Osmanlı İmparatorluğunda Egemenlik Kavramı ve Gelişmesi*. Ankara: TBMM Yayınları.

- OKTAY, Cemil (2001), “Bizans Siyasî İdeolojisi’nden Osmanlı Siyasî İdeolojisi’ne”. M. Ö. Alkan (Der.), *Modern Türkiye’de Siyasî Düşünce, Tanzimat ve Meşrûtiyet’in Birikimi* içinde. Cilt:1, İstanbul: İletişim Yayınları.
- ORTAYLI, İlber (2002), *İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- ÖGEL, Bahacddin (1997), *Türk Kültürünün Gelişme Çağları*, İstanbul: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- ÖZBUDUN, Ergun (1995), “Türkiye’de Devlet Seçkinleri ve Demokratik Siyasal Kültür”, *Türkiye’de Demokratik Siyasal Kültür*, Ankara: Türk Demokrasi Vakfı Yayınları.
- ÖZEK, Çetin (tarih yok), *Din ve Devlet*, İstanbul: Ada Yayınları.
- PAMUK, Şevket (2001-2), “Bağımlılık ve Büyüme: Küreselleşme Çağında Osmanlı Ekonomisi”, *Doğu-Batı*, 4, (17).
- SHAIKH, Anwar (1988), “Bunalım Kuramının Tarihine Bir Bakış” Dünya Kapitalizminin Bunalımı, N.Satlıgan, S.Savran (Der.) içinde, İstanbul: Alan Yayıncılık.
- SARIBAY, Ali Yaşar (1998), *Siyasal Sosyoloji*, İstanbul: Der Yayınları.
- SENCER, Muzaffer (1999), *Osmanlı Toplum Yapısı*, İstanbul: Sarmal Yayınevi.
- TİMUR, Tancır (2000), *Osmanlı Kimliği*, Ankara: İmge Yayınları.
- TOLAN, Barlas (1993), *Sosyoloji*, Ankara: Adım Yayıncılık.
- TURAN, İtler (1984) “Evolution of Political Culture in Turkey”, *Modern Turkey. Continuity and Change*, Ahmet Evin (Der.) içinde, Opladen: Leske und Budrich Yayınları.
- TURAN, İtler (1999), “Türk Bürokrasisinde Süreklilik ve Değişim: Kemalist Dönem ve Sonrası”. J. M. Landau (Yay. Haz.), *Atatürk ve Türkiye’nin Modernleşmesi* içinde, M. Alakuş (Çev.), İstanbul: Sarmal Yayınevi.
- TURAN, Osman (1980), *Türk Cihan Hâkimiyeti Mefkuresi Tarihi*, İstanbul: Nakışlar Yayınevi.
- VATIKIOTIS, P. J. (1992), *L’İslâm et L’État*, Gollimard yayını.
- YAZICIOĞLU, Sanem (2001), “Kriz ‘Olumlu’ Olabilir mi?”, *Cogito* içinde, 27, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.